

Marija Martiszevics

Nevek alkonya

A tízéves Zoszja az asztalnál ült és nagy igyekezettel írt az iskolai táblán, stílustollal.

Nagyapa ujjait harapdálva járta körbe a lakást, az elektromos cigarettáját kereste. A nyolcvanötödik emeleti, tágas lakás ablakaiból jól lehetett látni a csöndben arra röpködő aeromobilokat. Az ökörendszer alig hallhatóan duruzsolt, ahogy vizet adagolt a hatalmas juharfa gyökereihez, amelynek ágai kellemesen kopogtatták kívülről az erkély tetejét. 2057-et írtunk.

– Nagypapa, hallod, nagypapa...

– Tessék, kis gólyácskám? – felelt gépiesen. Ha nem kerül elő a cigaretta, sajnos bizonyára az expresszen hagyta el. Akkor mehet a legközelebbi boltba, azaz le a harmincadikra, aztán még mozgójárdán vagy tíz percet. Ahogy elgondolta, hogyan megy a mozgójárdán, el is romlott a kedve. A cigarettát most kívánta.

– Hogy kell helyesen írni: „héder” vagy „kéder”?

– Micsoda? – nagyapa élesen reagált, saját gondolataival volt elfoglalva. – Ilyen szó nincsen.

– De hát a tanárnő mondta. Csak a táblára nem írta fel, ezért nem tudom a helyesírását.

– Mi az ördög! Hát ez meg micsoda?

– A tanárnő azt mondta, hogy a zsidó kisgyerekek elemi iskolája.

– Milyen tantárgyból?

– Belarusz irodalom. A tanárnő háefben azt adta fel, hogy emlékezetből írjunk le mindent, amit az órán Zmitrok Bjaduljáról¹ mondott.

A „belarusz irodalom” szavakra az öregnek görcsbe rándultak az arcizmai. Valamikor régen, az előző életében, Költőnek tekintette magát. Pontosabban mondvá, Költő volt. Költő, akinek Finom Érzéke volt a Szavakhoz. Érző és érzékeny ujjai között biztosan tartotta a termékeny Nyelv törékeny, kristályos líráját, a szerelem, a szépség és az erő egyedülálló hangjait csalva elő.

Azonban fokozatosan előlopakodva, csöndesen rejtőzködve, de végül körös-körben mindent e-z-e-k foglaltak el.

E-z-e-k eleinte egyszerűen förtelmes firkálmányaikat jelentették meg a saját maguk által alapított folyóiratokban, vagy csak szónokoltak az interneten, amit éppen hogy csak bevezettek Belaruszban. Aztán kétes díjakat kezdtek maguknak kiosztani. Később valahogy észrevétlenül e-z-e-k-k-e-l lett tele minden – a minisztériumok, az iskolák, az egyetemek, a tévémsorok. Az ő tehetségét e-z-e-k-n-e-k a kritikusai dohosnak, tradicionalistának, virágmintásnak kiáltották ki.

Miután harmadik verseskötetére két gúnyos hangú recenzió jelent

¹ Zmitrok Bjadulja (1886–1941) korának egyik legnagyobb belarusz költője és írója.

meg, tüntetően elhallgatott. Arra számított, hogy barátai és tisztelői ki fognak állni mellette. De süket maradt minden.

És akkor végleg elhallgatott. Nem látogatta többé az irodalmi web-oldalakat, nem járt el az estékre, bookcrossingba adta be minden belarusz könyvét, és elköltözött a fővárosból. Végül megnősült. Mintha minden begyógyult volna, de időről időre, még ennyi év után is, valahol belül tompa fájdalmat okozott a sértés, amit át kellett élnie. Zmitrok Bjadulja! Mit tudhatnak e-z-e-k Bjaduljáról? Erről a szomorú szemű zsidóról, aki belaruszabb volt minden belarusznál, aki valaha élt ezen a földön? Azt, hogy valami héderbe vagy micsodába járt? És ez a nyelv?! Olyan szépen, olyan dalamosan, mint az ő ifjúkorában, ami a XXI. század legelejére esett, már senki sem beszél belaruszul. Viszont mindenütt fanatikusan védik a foglalkozások megnevezésének nőnemű végződéseit, és kihangsúlyozzák a valódi Hazafiak családfáiban az idegen vért. Politikailag korrekt semmirekelők. Lehet, hogy a nagykabátomban hagytam?

– Guglizd ki! – kiáltott oda unokájának, miközben az előszobában babrált.

– De hiszen tu-u-udod te... Ez az iskolai táblagépem – nyafogott Zoszja. – Nincs rajta internet, sőt még csak egy helyesírás-ellenőrző sem.

Megkerült! A kabátbélés rejtekeiből előkeveredve az a kis fémhenger kellemes érzetet keltett, ahogy a tenyerébe feküdt.

– Nagypapa, hiszen te is író voltál – folytatta a kisunokája. – Segíts, jó?
– Tanulj csak saját magad.

– A papa mindig segít a programkódokkal!

Sikeres programozó vejének felémlyítése megtette a dolgát.

– Na, mutasd! – lépett oda az asztalhoz, miközben nagyot szippantott az elektromos cigaretta fanyar füstjéből.

„Zmitrok Bjadulja valódi neve Smuel Plaunik. Szegény zsidó családban született nagyon régen, már majdnem két évszázada. Kicsi korában zsidó iskolába járt, a héd...”

– Nagypapa, kérlek szépecskén, itt ne cigarettázzál! Tudod, hogy a mama nem szereti.

– Ezért nem mondjuk meg neki... No, húzd ki szépen az utolsó mondatot, és kezd elölről. Megmutatom, hogy kell ezt csinálni.

Szívott még egy slukkot, behunyta a szemét és diktálni kezdett:

„A szegény belarusz föld ihletett dalnoka, Zmitrok Bjadulja, fényesen példázza, hogy Belarusz irodalma mennyire változatos és sokoldalú. Páratlan módon formázza meg a népi lélek szépségét a szülőföld nemzeti alapú, mély folyamatainak, valamint az emberi szellem máig sem feledett, örök törekvéseinek példáján.”

Felnyitotta szemét. Zoszja egyenesen ült, őt nézte, de nem írt.

– Hát te nem írtad le? – kérdezte nagyapa megbántódva. – Még egyszer ezt nem tudom ugyanígy.

– Hibát ejtettél – mondta a kislány.

– Mit? Milyen hibát?

– Stiliztikait. Tessék, itt: „...Belarusz irodalma mennyire változatos és sokoldalú”. A tanárnő azt mondja, hogy nem szabad az ugyanolyan je-

lentésű szavakat ismételni. Minden szó valami újat kell hogy mondjon. Márpedig „változatos” és „sokoldalú” – ez egy és ugyanaz.

„Az informatika örült következménye! – nagyapának üvöltenie kellett volna. – Kiirtanak a Szépséget! A tanárnőtöket pedig főbe kéne lőni. Vagy számúzni a Marsra.”

De nem üvöltött fel. Ha felemeled a hangod egy lakásban, ahol kiskorú tartózkodik, a lakás automatikusan jelzést küld a gyámhatóságnak. A múltkor majdhogy be nem tiltották neki az unokájával való kapcsolatát. Hosszasan kellett magyarázkodnia, hogy egy kicsit több poléziai vöröst ivott a kelleténél, és ezért, veje kéréseinek engedve, elszavalt néhány verset.

– Amikor én jártam iskolába – mondta nagyapa, miután magában tízig számolt –, bennünket így tanítottak írni. Először is azért, mert ez szép.

– De ez nem szép – vágott egy grimaszt az unokája. – Bad taste. A tanár azt mondja, hogy kerülni kell a semmiféle jelentést sem hordozó szép szavakat.

Nagyapa félrenyelte a cigarettafüstöt. Tényleg egy kicsikét befüstölte itt a szobát. Fogta a távirányítót és gyermekbiztonsági helyzetbe nyitotta az

erkélyajtót. Az ablakhoz lépett. Oda-kintről bevillogtak Kamennaja Gorka,² a megapolisz neurotikus fényei. Csak jönne már meg a lánya a vendégségből, akkor ő még elérné az utolsó expresszt, és elmehetne az autentikus régi világba, az Aszipovicsi³ melletti kis hruscsovi panelházba, amely orgonával és ribizskével van körbeültetve.

– Nagypapa – Zoszja odaállt mellé –, elmondtam a tanárnőnek, hogy te, mikor még egyetemista voltál, személyesen ismerted a már öregedő Bjadulját. Azt kérdezteti, nem vállalnád-e el, hogy mesélj nekünk Bjaduljáról egy videókonferencián.

– Baradulin⁴ – nagyapa maga sem hitte volna, hogy ilyen nyugodt hangon fog válaszolni. – Rigor Baradulin volt az.

– Akkor Baradulinról, nem mindegy?

Nagyapa nagyot sóhajtott, a távirányítóval becsukta a szellőzőablakot, belépett a „képek” menübe, gyorsan átlapozta a halakat, vízeséseket és a csillagos eget.

Most az egész ablakot az enyhe, áttetsző ködbe burkolózó láthatár mögé ünnepélyesen, méltóságteljesen – mint püspök a trónján nagymise idején – lebukó, vörösén égő nap képe töltötte be.

Bárász Péter fordítása

² Menszk egyik városrésze, oroszosan írva.

³ Kisváros Menszktől 100 kilométernyire.

⁴ Rigor Baradulin (1935–2014) az egyik legnagyobb modern belarusz költő.